

ДЗЯКУЙ — THANK YOU!

Гэтая кніга не пабачыла б сьвету без удзелу, парадаў, сумеснай працы й дапамогі многіх людзей у Амэрыцы, Беларусі й Чэхіі.

Барбра й Бэрнард Ошэры, вядомыя ў Каліфорніі калекцыянэры мастацтва й філянтропы, усталявалі стыпэндыю для дасьледнікаў з Радыё Свабодная Эўропа/Радыё Свабода дзеля працы ў Гувэраўскім інстытуце вайны, рэвалюцыі й міру ў Стэнфардзкім унівэрсытэце. Праз шклянную сьцяну іх апартамэнтаў на апошнім паверсе аднаго з самых высокіх у Сан-Францыска будынкаў адкрываецца ашаламляльны від на знакаміты мост над Залатой бухтай і акіян, але падчас размовы можна пераканацца, што гаспадароў цікавяць і рэчы, якія хаваюцца за гарызонтам у далёкай эўрапейскай краіне, што параўнальна нядаўна зьявілася на палітычнай мапе сьвету.

Калі ўлетку 2000 прэзыдэнт радыё Томас Дайн і дырэктар вяшчаньня Джэфры Трымбал абвясцілі свой выбар першага дасьледніка для падарожжа ў Стэнфард, я ня ведаў, што буду пісаць кнігу, але менавіта іх рашэньне й дапамога калегі Рычарда Ўіста, а таксама Дона Джэнсэна й Роса Джонсана зрабілі магчымай гэтую працу.

Кіраўнікі Гувэраўскага інстытуту вайны, рэ-

валюцыі й міру Джон Рэйсіян і Чарлз Палм стварылі ўсе ўмовы для плённай працы ў архіўных сховішчах і бібліятэках, даўшы магчымасьць шырокага доступу да віру інтэлектуальнага жыцьця ў праслаўленым Стэнфардзкім унівэрсытэце.

Калі каму, як мне, пашчасьціць сустрэцца з Эленай Дэнніэлсан, дырэктарам архіваў і бібліятэкі Гувэраўскага інстытуту, той пераканаецца, што архіўная справа — адна з самых жывых, неверагодна цікавых і захапляльных. Энэргічны энтузіязм Элены й яе веданьне да драбніцаў гістарычных скарбаў гувэраўскага сховішча нікога не пакідае абыякавым. Сваё сямейнае прозьвішча пад падзякай, адрасаванай зь Берасьця ў Амэрыку, я пабачыў выпадкова, але зусім невыпадкова менавіта Элена Дэнніэлсан прынесла на мой стол у чытальнай залі вялізную тэчку лістоў Гербэрту Гувэру. Зь яе лёгкай рукі наступныя тры месяцы з глыбіняў сховішча былі выцягнутыя дзясяткі скрынак з назвамі Менск, Віцебск, Гомель, дзе чакалі свайго часу дакумэнты найбуйнейшай гуманітарнай дапамогі Беларусі ў XX стагодзьдзі.

Сяброўскія парады й падтрымка куратара калекцыі Расеі й краінаў СНД Джозэфа Дўаера й яго асыстэнткі Эмі Дэсаі зрабілі працу мэтанакіраванай, плённай і прыемнай. Архівістка Кэрал Лідэнгам адшукала ўнікальныя фатаздымкі да кнігі. Я таксама ўдзячны за спрыяньне супрацоўнікам Гувэраўскага інстытуту Анатолію Шмялёву й Гітэр Вагнэр.

Летапісец амэрыканскай беларушчыны Вітаўт Кіпель прыслаў мне ў Стэнфард падрабязны артыкул, прысьвечаны дзейнасьці АРА ў Беларусі, які ў 1978 годзе апублікавалі «Запісы» Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва ў Нью-Ёрку. Аўтар самага першага дасьледаваньня — ягоная дачка Алеся, якая прысьвяціла АРА сваю дыплёмную працу ў Прынстанскім унівэрсытэце. Спадарыня Алеся ахвотна кансультавала мяне й падказвала важныя крыніцы.

З амэрыканскай журналісткай і аўтарам кнігі «Дзеці Чарнобылю» Мішэль Картэр і яе мужам Майкам Вэнтурынам мы пазнаёміліся гадоў пятнаццаць таму, падчас іх шматлікіх гуманітарных і прафэсійных візытаў у Беларусь; у іх гасьцінным доме ў Каліфорніі пісаліся першыя нататкі для гэтай кнігі.

Адкрыць беларускую частку гісторыі АРА дапамаглі парады энцыкляпэдычнага знаўцы мінулага стагодзьдзя Віталія Скалабана й спрыяньне дырэктара Нацыянальнага архіву Беларусі Вячаслава Селяменева, а таксама кансультацыі гісторыка й архівісткі Аляксандры Гесь. Без Алены Сьцяпанавай у Віцебску й Марыі Шыманоўскай у Гомелі гэтая кніга была б на чвэрць карацейшая й бяднейшая — іхную дапамогу ў пошуку мясцовых архіўных дакумэнтаў цяжка пераацаніць.

У гэтай кнізе не засталася ніводнай старонкі без удакладненьняў, заўвагаў, пытанняў, прапановаў найпатрабавальнейшага з рэдактараў Аляўціны Вячоркі. Дзясяткі датаў, імёнаў, на-

зваў, цытатаў, гістарычных фактаў і фармулёвак былі скрупулёзна правяраны й пераправяраны, знойдзены новыя, невядомыя раней матэрыялы й тлумачэньні, аб’ём крытычна перапрацаванай інфармацыі значна пераўзыходзіць памеры самой кнігі. Часам нашыя спрэчкі на конт аднаго слова ці нават літары зацягваліся на некалькі дзён, і іх вынікам былі перапісаныя й, упэўнены, палепшаныя разьдзелы. Гэты стыль прафэсійнай рэдактуры, як і лазерная карэктура Аляксандры Макавік, заслугоўваюць параўнаньня хіба з нэўрахірургіяй, і, калі ў кнізе засталіся якія-небудзь недакладнасьці й няўключнасьці, гэта выключна й толькі зьвіны аўтара.

Даўні сябар мастак Генадзь Мацур зь ягоным унікальным адчуваньнем стылю эпохі надаў выданьню эlegantную непаўторнасьць, і па ягоным дызыйне можна выкладаць мастацтва кнігі.

Аўтар таксама ўдзячны за дапамогу сваім калегам у Беларускай службе Радьё Свабода, якія ўпершыню прачыталі гэты тэкст у эфіры, Франаку Вячорку ў Менску й Каці Лукашук у Рэгенсбургу, для якіх няма сакрэтаў у кампутарных праграмах, Багдану Андрусьшыну ў Празе, які дапамагаў разабрацца з загадкамі ангельскай мовы пачатку мінулага стагодзьдзя, і ўсім шматлікім дасьледнікам, на чыю працу я абапіраўся ў спробе праз восем дзесяцігодзьдзяў пасьля ад’езду арамитаў зь Беларусі сказаць ім:

Thank you — Дзякуй!